

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Ideological

مسائل ایدئولوژیک

الحاج داکتر امین الدین « سعیدی – سعید افغانی »

۲۲ اکتوبر ۲۰۱۵

تصرف مظلوم در مال مغضوبه

در مورد این که شخص مظلوم می تواند در مال مغضوبه بدون اذن ظالم تصرف نماید و حق خویش را بدون استیذان در اختیار خویش قرار دهد.

تصرف مظلوم غرض اخذ مال خویش در نزد علماء به نام « مسألة الظفر » شهرت دارد، به این مفهوم که: اگر کسی حقی بر ظالمش داشته باشد و نتواند آن را از پیش ظالم بگیرد، اما به نحوی از انحاء به حق خود یا قسمتی از آن تسلط یابد، آیا برای او جایز است بدون اذن، اجازه و خیر ظالم به اندازه حق خویش از مال مربوطه بردارد. علماء در این مورد که مظلوم این حق را دارد و یا خیر بین خود اختلاف رأی دارند: برخی از علماء بدین عقیده اند که مظلوم می تواند مقدار حق خویش را بدون اجازه و اذن ظالم از مال متذکره بردارد، و برخی دیگر از علماء می فرمایند که مظلوم این حق را دارد، به شرطی که بیشتر از حق خود از مال نبردارد و در ضمن در این عملیه از رسوا شدن و مجازات در امان باشد. (تفصیل موضوع را می توان در «شرح مختصر خلیل» للخرشی (۲۳۵/۷) ، « الفتاوی الکبری » (۴۰۷/۵) ، « طرح التثريب » (۲۲۶/۸-۲۲۷) ، « فتح الباری » (۱۰۹/۵) ، « الموسوعة الفقهية » (۱۶۲/۲۹) . مطالعه فرماید .)

البته این رأی اخیر در نزد اکثریت از اهل علم مشخصات رسیدن به صواب و حق را دارد. شیخ علامه شنقبی رحمه الله می گوید:

«اگر انسانی بر شما ظلم روا دارد و مثلاً چیزی از اموال تو را بدون وجه شرعی بردارد (و بگیرد)، و امکان اثبات آن را هم نداشته باشی، ولی به نحوی به آن دست یافتی به طوری که خطر رسوا شدن و مجازات هم در کار نبود، آیا می توان به میزان حق خویش از آن برداری یا خیر؟

(علماء بر دو قول هستند) و قول صحیح که موافق ظاهر نصوص و قیاس باشد، آنست که: می توانی به اندازه حق خویش و نه بیشتر برداری؛ به دلیل حکم پروردگار که در مورد می فرماید: «فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوِقْتُمْ بِهِ...» (سوره نحل ۱۲۶). یعنی: «به مقداری که به شما تعدی شده کیفر دهید»، و این آیت:

« فَمَنْ اعْتَدَىٰ عَلَيَّكُمْ فَاَعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ » (سوره بقره ۱۹۴). یعنی: «هر کس به شما تجاوز کرد، همانند آن بر او تعدی کنید».

و از جمله کسانی که قائل بر این رأی هستند : ابن سیرین، و ابراهیم نخعی ، و سفیان ثوری ، و مجاهد و دیگران هستند. و برخی دیگری از علماء از جمله امام صاحب مالک می فرماید: اینکار جایز نیست، چنان که خلیل بن اسحاق مالکی در کتاب « مختصر خلیل (التاج والإكليل) » (سخن مالک) را در مورد ودیعه نقل کرده: «و شخص نمی تواند نظیر آنچه ظالم از او گرفته از وی بردارد، کسانی که بر این رأی هستند به حدیث زیر استناد کردند: «أَدُّ الْأَمَانَةَ إِلَى مَنْ ائْتَمَنَكَ، وَلَا تَخُنْ مَنْ خَانَكَ». یعنی : «امانت را به کسی که تو را امین دانسته اداء کن، و به کسی که به تو خیانت می کند، خیانت نکن».

این حدیث اگر بالفرض صحت هم باشد نمی توان به آن استدلال نمود، زیرا کسی که حق خویش را به همان مقدار می گیرد نه بیشتر، او خیانتی به خائن خود نکرده است، بلکه با کسی که به وی ظلم کرده با عدل رفتار نموده است» (أضواء البیان (۳ / ۳۵۳).

این رأی یعنی جواز گرفتن حق از ظالم طبق شروط مذکور قول افرادی مانند امام بخاری و امام شافعی هم هست، چنان که ابوزرعه عراقی در « طرح التثريب » (۸ / ۲۲۶) نقل کرده است، همچنین امام ترمذی گفته که بعضی از تابعین از جمله سفیان ثوری بر این رأی هستند».

و اما حدیثی که مخالفان به آن استدلال می کنند، حدیث ابوهریره رضی الله عنه است که در آن پیامبر صلی الله علیه و سلم فرمودند : «أَدُّ الْأَمَانَةَ إِلَى مَنْ ائْتَمَنَكَ، وَلَا تَخُنْ مَنْ خَانَكَ».

یعنی : « امانت را به کسی که تو را امین دانسته است اداء کن، و به کسی که به تو خیانت می کند، خیانت نکن». این حدیث را ابو داود (۳۵۳۴) و ترمذی (۱۲۶۴) روایت کردند و علامه البانی در «السلسلة الصحيحة» (۴۲۳) آن را صحیح دانسته است.

پس بر طبق قول صحیح تر؛ مظلوم و کسی که حقتش تلف شده می تواند حق خود را از مالک محل تجاری بردارد ولی نه بیشتر از حق خود، مشروط بر این که از رسوا شدن و خطر مجازات در امان باشید، زیرا شما نخواهید توانست حق خود را نزد مردم اثبات کنید، اگر بعداً حقوق شما را داد یا جزئی را داد، باید آنچه برداشت کردید را بازگردانید تا تصفیه شود و حق به حقدار به برسد. والله اعلم بالصواب

تتبع ونگارش :

الحاج داکتر امین الدین « سعیدی - سعید افغانی»

مدیر مرکز مطالعات ستراتیژیک افغان و مسؤول مرکز کلتوری دحقوق لاره-جرمنی